

โครงสร้างสารนิพนธ์

เรื่อง

ต้นแบบการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

A DEVELOPMENT MODEL FOR TEMPLE EDUCATIONL PARKS OF THE
SANGHA IN MUEANG DISTRICT, SURIN PROVINCE.

โดย

พระพิเรศ พุทธญาโณ (เจ้าเมือง)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

๑. ชื่อ	ประธานกรรมการ
๒. ชื่อ	กรรมการ
๓. ชื่อ	กรรมการ

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ

รายวิชาสัมมนาหลักพุทธธรรม

ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัดในพระพุทธศาสนาเป็นสถานที่ที่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษาเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ มีลักษณะเป็นส่วนป้านำรึนรมย์ มีอาคารและเสนาสนะเป็นสัปปายะเหมาะแก่การบำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา จากวิวัฒนาการวัดในพระพุทธศาสนาเกิดจากการเสด็จไปประทับจำพรรษาของพระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวัน ซึ่งถือว่าเป็นวัดแห่งแรกที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา^๑ มีการประกอบศาสนกิจและได้ยึดถือประเพณีปฏิบัติตามประเพณีสืบต่อกันมา วัดจึงถือว่าเป็นสถานที่ที่สำคัญอย่างยิ่งในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และยังถือว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยทั้งอดีตและปัจจุบัน แต่เมื่อสังคมโลกกำลังก้าวเดินไปสู่ศตวรรษที่ ๒๑ กลุ่มวัยรุ่นเริ่มห่างเหินศาสนา บางคนประกาศว่าตนเองไม่มีศาสนา หรือมีแต่ไม่ได้มีศรัทธา การเข้าวัดจึงเป็นเพียงการรักษาประเพณีเท่านั้น การพัฒนาบางอย่างจะใช้เพียงกฎหมายของบ้านเมืองอย่างเดียวไม่ได้ จะมีเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมในสังคมของการอยู่ร่วมกันด้วยการปรับปรุงพัฒนาวัดในศตวรรษที่ ๒๑^๒ จึงนับเป็นความท้าทายอย่างยิ่งต่อการพัฒนาวัด และการปรับตัวของหมู่พระสงฆ์ที่จะต้องปรับตัวอย่างไรให้เหมาะสมกับสมณสาธูป และการให้คำแนะนำสั่งสอนประชาชนอย่างไร^๓ เพราะวัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์เกื้อกูลต่อกันสืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันโดยเฉพาะใน ๓ ด้าน คือ ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ความสัมพันธ์เชิงภาระหน้าที่และความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมทางศาสนา โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ มีรากฐานมาจากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของสังคมและชุมชนไทย^๔

ปัจจุบันสภาพปัญหาของวัดกลับ พบว่า มีการจัดสภาพแวดล้อมที่มีสภาพไม่เอื้อต่อความเป็นสัปปายะ นอกจากนั้นหากเป็นวัดเก่าแก่คนในบ้านในชุมชนรอบวัดจะมีความกลัวการเปลี่ยนแปลงและการทำลายความเป็นโบราณสถานของวัด^๕ การคำนึงถึงความเหมาะสมของการพัฒนาวัดตามบทบาทของพระสังฆาธิการจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เช่น บทบาทด้านการปกครอง ควรสร้างความรัก ความศรัทธา เน้นการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนางานของวัดของชุมชนสังคม มีการอบรมคณะสงฆ์ให้เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ การอบรมเสริมทักษะด้านคุณธรรมอย่างต่อเนื่องสร้างแรงจูงใจ มีการกำหนดวิสัยทัศน์ แนวคิดทางการพัฒนาจิตใจ ปลุกฝังจิตสำนึกประชาชนให้เข้าถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน บทบาทด้านการศึกษาควรส่งเสริม และจัดให้มีสถานศึกษา ศูนย์ปฏิบัติธรรมเพิ่มเติมในแต่ละวัด เพื่อเป็นการส่งเสริมองค์ความรู้ทางการศึกษาให้กับพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนเยาวชนทั่วไป^๖

การพัฒนาวัดอาจจะเกิดปัญหาอุปสรรคขึ้นได้ในอนาคต จากผลพวงของการพัฒนาวัดที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อาจทำให้บริบทและวิถีชีวิตของชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงไปตามไปด้วย อาจจะส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนจำต้องห่างเหินกันมากยิ่งขึ้น ถ้าชุมชนและวัดไม่เตรียมแผนการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนอาจประสบกับปัญหาขึ้นซ้ำรอยเดิมดังในอดีตได้ การพัฒนาวัดจึงควรตระหนักด้านความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งปลูกจิตสำนึกให้คนรู้จักเสียสละ ร่วมแรงร่วมใจ อย่างสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม เพื่อส่งผลให้สังคม ตื่นรู้ ตื่นตัว และทุกฝ่ายเบิกบานเร่ร่อนแก้ปัญหาาร่วมกัน สร้างสรรค์สังคมที่มีสุขภาวะดีและมีสันติสุขอย่างยั่งยืนด้วย”

เมื่อบทบาทของวัดไม่ว่าจะเป็นวัดในเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพมหานคร หรือวัดในต่างจังหวัดเมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ในอดีตวัดเคยเป็นศูนย์กลางที่พึงใจของชุมชน ปัจจุบันการพัฒนาวัดยิ่งทำให้คนห่างเหินวัดมากขึ้น จนทำให้วัดที่เจริญกลับกลายเป็นวัดที่เกาหลัโทษมาคนดูแล คนใกล้ชุมชนเข้าวัดน้อยลงเพราะวัดในชุมชนไม่ได้เป็นที่พึ่งทางใจของชุมชนได้อย่างแท้จริง คนในชุมชนเข้าวัดเพียงเพราะปฏิบัติกันตามประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะช่วงเทศกาลเท่านั้น จึงถือได้ว่าปัจจุบันคนในชุมชนขาดความมั่นคงทางจิตใจที่เป็นภัยเสี่ยงปัญหาต่าง ๆ มากมายที่อาจจะเกิดขึ้นในสังคมได้”

ดังนั้น วัดเป็นสถานที่เหมาะสมที่จะเป็นอุทยานการศึกษาให้กับชาวบ้าน เป็นสถานที่สนทนาธรรม และเป็นคลังพัสดุ เช่น ถ้วย ชาม โต๊ะ เก้าอี้ ให้ชาวบ้านยืมเมื่อมีงาน เป็นศูนย์การปกครองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชน ข้าราชการใช้เป็นสถานที่ประชุม เป็นสถานศึกษาของชุมชน พระภิกษุ สามเณร ลูกหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียน เช่น โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ธรรมศึกษา และเป็นห้องสมุดประชาชน เป็นต้น วัดจึงไม่ใช่สถานที่ท่องเที่ยว แสวงบุญอย่างที่เป็นอยู่เท่านั้น เหนือกว่านั้น วัดคือสถานที่เรียนรู้ศิลปศาสตร์สาขาต่าง ๆ เพื่อสร้างปัญญาแก้ปัญหาความทุกข์ของมนุษย์ ตั้งแต่ระดับสุดตมยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากฟัง จินตมยปัญญา คือปัญญาที่ได้จากการคิด และที่สำคัญที่สุดคือ ภาวนามยปัญญา คือปัญญาสำเร็จจากการลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริงของนามธรรมและรูปธรรมและนำไปบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

อุทยานการศึกษา เป็นเรื่องการพัฒนาวัด ให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ให้ร่มรื่น ให้สงบ การถวายความรู้ให้ภิกษุ สามเณร ครูอาจารย์ให้มีความรู้และจะได้สั่งสอนประชาชนและผู้สนใจในการศึกษา มีการจัดตั้งห้องสมุดวัด และมีการทำนุบำรุง และอนุรักษ์ และการพัฒนาหอไตร เป็นต้น ระยะหลังกระทรวงศึกษาธิการมีโครงการจัดสวนป่าในวัด มีการพัฒนาวัดและให้สะอาดร่มรื่นสงบ สวยงาม มีระเบียบ มีโครงการส่งเสริม “สวนสวยงาม” และมีวารสารชื่อเดียวกันนี้เผยแพร่ผลงานและเผยแพร่ความคิด เชื่อว่าอุทยานการศึกษา โดยแนวคิดกว้าง ๆ ซึ่งหมายถึง สงบ หรือสถานที่ร่มรื่น มีความสะอาดเป็นระเบียบสวยงาม จะเป็นแหล่งความรู้ เป็นแหล่งglomเกลาคิดใจผู้คนที่เข้าไปอยู่ เข้าไปใช้ ให้ละเอียดอ่อน และทำให้คนเจริญงอกงาม หากวัดในประเทศไทยสามหมื่นกว่าวัด ได้มีลักษณะที่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นอุทยานการศึกษาในแนวคิดที่กล่าวถึงแล้วนั้น หากทั้งวัดได้พัฒนาไปในแนวทางแห่งแนวคิดอุทยานการศึกษา ซึ่งคงจะมีรูปแบบรายละเอียดแตกต่างกันไปตามสภาพ แต่เน้นในหลักการแห่งความสะอาด สงบ ร่มรื่นและเป็นแหล่งวิชาการการเรียนรู้ และโดยทางตรงและทางอ้อม คงจะช่วยให้ปวงชน สังคมบ้านเมืองสะอาด สงบ รื่นรมย์ แจ่มใส คงจะทำให้เด็ก เยาวชน

และประชาชนทั่วไป สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเข้าใจ ประสมกลมกลืนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีความสุขตามที่เรารปรารถนามากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งวัดได้พัฒนาไปในแนวทางแห่งแนวคิดอุทยานการศึกษา^๙

วัดสำหรับการเป็นอุทยานการศึกษา เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ที่คนไทยและชาวต่างประเทศไปท่องเที่ยวในบริเวณวัดเพื่อการเรียนรู้ และทำบุญ โดยมีความหวังว่าให้ชีวิตมีความสุข เจริญในหน้าที่การงาน อีกอย่างวัดสำหรับคนบางคนใช้เป็นที่พักศึกษาศิลปะ มาศึกษาหาความรู้ในแง่มุมเชิงวัฒนธรรม และคำสอนทางพระพุทธศาสนา และวัดยังเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม^{๑๐}

การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้นซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ เจ้าอาวาสนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสเป็นพระสงฆ์ผู้มีความรู้หน้าที่บริหารและปกครองวัดที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชนเจ้าอาวาสย่อมเป็นตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เจ้าอาวาสจะต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ เป็นที่ศรัทธาของประชาชน^{๑๑}

ปัจจุบันเจ้าอาวาสส่วนหนึ่งยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการบริหารจัดการวัด ทั้งในด้านการบำรุงรักษาวัด การจัดการทำระบบศาสนสมบัติต่างๆ ของแต่ละวัดให้เป็นไปด้วยดีวัดหลายแห่งเน้นพัฒนาด้านอาคารสถานที่ มากกว่าพัฒนาเพื่อมุ่งประโยชน์ต่อการศึกษาอบรมพระภิกษุสามเณร การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้แก่ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นยังไม่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบำรุงรักษาศาสนสถานบางแห่งขาดความเอาใจใส่ ปล่อยให้อาคารสถานที่เสื่อมโทรมตามกาลเวลา การกำกับดูแลสมาชิกสงฆ์และผู้อาศัยในอารามบางแห่งยังขาดระเบียบแบบแผน การอบรมพระธรรมวินัยแก่ทั้งบรรพชิตและฆราวาสในบางอารามยังไม่มีระบบการจัดการที่ชัดเจน นอกจากนี้ การทำให้อารามเป็นศูนย์กลางชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งของอารามเอง ชุมชน หรือหน่วยงานราชการที่ขอใช้สถานที่ บางอารามอาจมีข้อกำหนดมากเกินไป ส่งผลให้เกิดอุปสรรคต่างๆ ตามมา

ประเด็นเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาในการบริหารจัดการอารามในยุคปัจจุบันเมื่อพิจารณาวิเคราะห์เจาะลึกกรณีวัดในจังหวัดสุรินทร์ มีประวัติอันยาวนานเป็นศาสนสถานที่มีทั้งเขตพุทธาวาส ธรรมมาวาส และเขตสังฆาวาส อุดมสมบูรณ์ไปด้วยศาสนวัตถุ โบราณวัตถุ โบราณคดี และศาสนพิธี ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงมีฐานคติอยู่ที่ศาสนธรรมอันได้แก่ พุทธธรรม โดยเฉพาะศาสนธรรม คำสอนว่าด้วยหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือ บุญสิกขา คือ ทาน ศีล ภาวนา และหลักความเชื่อเรื่อง บุญ-บาป นรกสวรรค์ และนิพพาน เป็นต้น หลักศาสนธรรมเหล่านี้ ได้รับการจารึกบันทึกไว้ในรูปแบบของสัญลักษณ์ต่างๆ ยากที่จะเข้าใจได้ในแง่มุมปัญหาและภูมิธรรม เช่น องค์พระปฐมมา เสาธรรมจักร พุทธศิลป์ จิตรกรรมและสถาปัตยกรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นแหล่งแห่งองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ซึ่งต้องมีการศึกษาด้วยวิธีการที่เรียกว่า Hermeneutics ศาสตร์ว่าด้วยการตีความ ยิ่งไปกว่านั้น ศาสนธรรม

ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี พุทธศิลป์ ฯลฯ เป็นรากแก้วของวัฒนธรรมไทย หากมีการพัฒนาให้เป็นรูปธรรม (ทัศนียภาพ ภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรม เป็นต้น) ได้ ก็จะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ให้ผู้สนใจใคร่เยี่ยมชม-ศึกษา เพื่อคุณภาพและสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจให้เกิดสันติสุขแก่ชีวิต นอกจากนั้นวัดกับบ้านต้องเป็นสถาบันคู่กัน ดังนั้นบ้าน/ชาวบ้าน ต้องได้รับการดูแล รักษา พัฒนา เกื้อกูลต่อกัน เพื่อสวัสดิภาพของทั้ง ๒ ฝ่าย สารัตถะดังกล่าว จัดว่าเป็นจุดแข็งของวัดเจติยภูมิที่จะต้องได้รับการวิจัยศึกษาและพัฒนา อีกด้านหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนที่เป็นปัญหาวัดที่จะเป็นอุทยานการศึกษานั้น ยังมีปัญหาการบริหารจัดการกิจการของวัด ณ ปัจจุบัน วัดนี้มีเขตพุทธาวาส ที่ว่าเป็นศูนย์รวม (หัวใจ) และศูนย์รวมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนบ้านขาม (บ้าน วัด โรงเรียน) สวช. และ อสท. และเขตสังฆาวาสที่เป็นที่อยู่อาศัยของภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา มีหน้าที่ดูแลขาดรูปแบบที่ชัดเจนในการจัดการรับผิดชอบเขตพุทธาวาส ที่เป็นรมณียสถาน และปูชนียสถานตลอดไป ซึ่งบุคลากรดังกล่าวยังด้อยและประสบปัญหาตลอดถึงประสบการณ์ด้านการบริหารสมัยใหม่ที่ไม่สามารถที่จะจัดการ ตลอดกลยุทธ์การบริหาร ถือว่าเป็นปัญหาที่ต้องมีการจัดการอย่างเร่งด่วนวัดที่ไม่สามารถจับต้องได้ ยิ่งไปกว่านั้นยังขาดทักษะเรื่องเทคโนโลยีและนวัตกรรมเชิงบริหารจัดการวัด ที่มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับสูง ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพความสัมพันธ์ขาดแนวทางการยกระดับที่เป็นรูปธรรม แม้ขณะนี้การบริหารเขตพุทธาวาส ก็ได้มีจุดรวมจุดเริ่มที่ดี นั่นก็คือการจัดการเขตพุทธาวาสบางส่วนให้เป็น "พุทธอุทยาน" และจะดำเนินการให้มีเขต "อุทยานการศึกษาในวัด" ในอนาคตอันไม่ไกลนัก จุดด้อยหรือจุดอ่อนดังกล่าวจะต้องได้รับการศึกษาวิเคราะห์เจาะลึก ให้ได้ฐานคติเชิงมโนทัศน์ (Hypothetical Concept) ซึ่งจะเป็นฐานในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

ดังนั้น วัดที่มีการบริหารจัดการอุทยานการศึกษาในวัดแบบการมีส่วนร่วมที่ได้รับมาตรฐานมีองค์ประกอบที่มีพิพธิภัณฑ์หรือมุมแสดงนิทรรศการให้ความรู้การจัดการศึกษา สถานที่เผยแพร่ข้อมูล ความสะอาด การจัดทำแผนงาน โครงการจัดทำแผนผังวัดและการจัดเก็บเอกสารที่สำคัญการวางแผน การดำเนินการ การติดตามและประเมินผล และ การนำผลประโยชน์และองค์ความรู้ไปปรับปรุงพัฒนา งานและการเผยแพร่^{๑๒}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดผู้วิจัยสนใจในการศึกษาต้นแบบการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ๒) เพื่อเสนอต้นแบบการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีแหล่งเรียนรู้ไปตลอดชีวิตที่ตอบสนองสังคมชุมชน อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เป็นรากฐานสำหรับการดำรงชีวิต

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจใคร่วิจัยศึกษา มองเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจึงมีความสนใจที่จะศึกษาต้นแบบการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ โดยอาศัยศาสนสถาน ศาสนธรรม พุทธศิลป์ โบราณวัตถุ โบราณคดี ศาสนพิธี และวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้เป็นข้อมูลแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงอุทยานการศึกษาต่อไปในอนาคต พร้อมทั้งศึกษา

วิเคราะห์สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ว่า มี อะไรบ้างที่เป็นปัญหาและอุปสรรค เพื่อให้ผู้วิจัยจะได้รวบรวมปัญหาเหล่านั้นมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประมวล ผลการวิจัยเป็นองค์ความรู้เพื่อที่จะได้นำเสนอแนวทางต้นแบบการพัฒนาวัดอุทยาน การศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ต่อไป

---

^๑พระศรีสิทธิวิเทศ (ธวัชชัย รสเลิศ) และพระมหามิตร จิตปญโญ. (๒๕๖๓) วิวัฒนาการวัดในพระพุทธ ศาสนา. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ๗(๓), ๗๔-๘๕.

^๒ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (๒๕๖๕). วัดกับการท่องเที่ยว : พุทธบูชาและพุทธพาณิชย์. เข้าถึงได้จาก https://www.khonkhai.go.th/system/resource/file/kpfgo_content_attach_file_๒๕๕๑.pdf?date=๒๐๒๑-๑๒-๑๔%๒๐๑๑:๒๒: ๒๕.๑.

^๓ประสิทธิ์ สระทอง. (๒๕๖๐). บทบาทของวัดที่มีต่อสังคมในการก้าวเดินในศตวรรษที่ ๒๑. Veridian E-Journal, Silpakorn University, ๑๐(๑), ๙๓๖-๙๕๑.

^๔ทรงชัย บุรณพิสุทธิ์. (๒๕๔๕). บทบาทของวัดกับชุมชนเมือง ในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.

^๕พระมหาเสถียร สุวโจ (มณีวงศ์). (๒๕๖๑). รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปายะตามแนวพุทธ จิตวิทยา. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย.

^๖พระครูศรีมหาชาภิมณฑ์ (ประเสริฐพร ขาวหา). (๒๕๖๐). บทบาทในการพัฒนาวัด สังคม และ วัฒนธรรมของพระสังฆาธิการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรม ศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

^๗มีชัย ภัทรเปรมเจริญ. (๒๕๖๑). สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งศึกษา วิเคราะห์กรณีปัญหามลพิษทางอากาศจากการเผาปศุสัตว์. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติ ศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๘ธัญญิชา วิโรจน์รุ่งน. (๒๕๖๑). ความมั่นคงทางจิตใจ : ลดความเสี่ยงช่วยแก้ปัญหาสังคม. วารสารมหา จุฬาลงกรณ์, ๕(๒), ๑๔๑-๑๕๐.

^๙โกวิท วรรณพัฒน์. (๒๕๕๕). อุทยานการศึกษา. เรียกใช้เมื่อ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก https://www.mediathailand.org/๒๐๑๒/๐๕/blog-post_๖๒๗๗.html.

^{๑๐}สามารถ มั่งส้ง. (๒๕๕๗). วัด : แหล่งเรียนรู้อันควรอนุรักษ์. เรียกใช้เมื่อ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๗ จาก <https://mgronline.com/daily/detail/๙๕๗๐๐๐๐๑๔๓๘๙๒>.

^{๑๑}สิริวัฒน์ คำวันสา. (2544). เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรโครงการเสริมสร้างความรู้ถวาย พระสงฆ์เพื่อการพัฒนาสังคมไทย. สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

^{๑๒}เอกราช โฆษิตพิมานเวช. (2563). ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงาน ศึกษาธิการจังหวัดขอนแก่น. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. 7 (1). 634-644.

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดเป็นแหล่งอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ต้นแบบการพัฒนาวัดเป็นแหล่งอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

๑.๓.๒ เพื่อเสนอต้นแบบการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์" ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ เอกสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบทความต่างๆ ทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศในบางส่วนที่เกี่ยวข้องเช่น หนังสือ งานวิจัย บทความ และวิทยานิพนธ์ รวมทั้งเอกสารจากสื่ออินเทอร์เน็ต

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในงานดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ได้ศึกษาเนื้อหาตามขอบเขต ดังนี้ ๑) ต้นแบบการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ๒) เพื่อนำเสนอต้นแบบการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มเป้าหมาย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๕ รูป

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ กลุ่มพระสังฆาธิการในจังหวัดสุรินทร์ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล จำนวน ๕ รูป

กลุ่มที่ ๒ ได้แก่ กลุ่มข้าราชการ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

สุรินทร์ นักวิชาการศาสนา นักวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๓ คน กรรมการวัด ๕ คน ผู้นำชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน ๕ คน ประชาชน/ปราชญ์ชาวบ้าน ๗ รวมทั้งสิ้น ๒๕ รูปหรือคน

ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้คัดเลือก เจ้าอาวาสผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง ปัญหา ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดี ในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๑๐ รูปหรือคน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ใช้ในการวิจัย คือ วัดที่เป็นแหล่งอุทยานการศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่ เดือน

พ.ศ. ๒๕๖๘ ถึงเดือน

พ.ศ. ๒๕๖๙

รวมระยะเวลาทำการวิจัย เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ต้นแบบ หรือ รูปแบบ หมายถึง แนวทางที่ดีหรือวิธีการปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

การพัฒนา หมายถึง การพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นไปในทางที่ดีขึ้นเจริญขึ้นกว่าเดิม

การพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัด และความเจริญรุ่งเรือง และเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์รวมจิตใจของประชาชน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดได้อย่างแท้จริง" ทั้งนี้ โดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่อง ภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานในกิจการต่างๆ ของพระพุทธศาสนาในวัดให้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพสมบูรณ์

การบริหารจัดการ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาส ในวัดอุทยานการศึกษา การบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติ สะอาด ร่มรื่น สบาย และทำให้ความสะอาดตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

วัด หมายถึง วัดที่เป็นอุทยานการศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

อุทยานการศึกษา หมายถึง สถานที่ สงบ ร่มรื่น มีความสะอาดเป็นระเบียบสวยงาม จะเป็นแหล่งความรู้ เป็นแหล่งglomเกล่าจิตใจผู้คนที่เข้าไปอยู่ เข้าไปใช้ ให้ละเอียดอ่อน และทำให้คนเจริญงอกงาม

คณะสงฆ์ หมายถึง พระสังฆาธิการ พระภิกษุผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ปกครองบริหารวัดอุทยานการศึกษา ในที่หมายถึงเจ้าอาวาสในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

^{๑๓}สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๖.๑ ได้ทราบสภาพทั่วไปของต้นแบบการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบัน

๑.๖.๒ ได้ทราบต้นแบบการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ อย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นแนวทางของต้นแบบในการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบัน

สารบัญ (ชั่วคราว)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๑ บทนำ	๒
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดบุ๊กมาร์ก
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดบุ๊กมาร์ก
สารบัญ (ชั่วคราว)	๑๒
สารบัญตาราง (ชั่วคราว)	๑๓
สารบัญภาพ (ชั่วคราว)	๑๔
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	๑๕
บรรณานุกรม (ชั่วคราว)	๓๓
ภาคผนวก	๓๕
ภาคผนวก ก.	๓๖
พิมพ์ชื่อภาคผนวก	๓๖
ประวัติผู้วิจัย	๓๗

สารบัญตาราง (ชั่วคราว)

ตารางที่

หน้า

ตารางที่ ๑ คำอธิบายตาราง...

๑

สารบัญภาพ (ชั่วคราว)

ภาพที่

หน้า

ภาพที่ ๑ คำอธิบายภาพ...

๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในดัชนีพันธบัตร/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี/พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ.....

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

		พระวินัยปิฎก	
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา. (บาลี)	= วินยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี. (บาลี)	= วินยปิฎก	ภิกขุณีวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ภิกขุณี. (ไทย)	= วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (บาลี)	= วินยปิฎก	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ. (บาลี)	= วินยปิฎก	จุฬวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.จุ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (บาลี)	= วินยปิฎก	ปริวารวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ป. (ไทย)	= วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		ภาษา
ที.สี. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขุณฺธวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.สี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกขคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	มชฌิมนิกาย	มูลปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.มู. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	มชฌิมนิกาย	มชฌิมปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)

อง.ทสก. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	องคฺตฺตฺรนิกาย	ทสกนิปาตปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคฺตฺตฺรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.เอกาทสก. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	องคฺตฺตฺรนิกาย	เอกาทสกนิปาตปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.เอกาทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคฺตฺตฺรนิกาย	เอกาทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ขุทฺทกปาฐปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.ข. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ขุทฺทกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ธมฺมปทปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	อุทานปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	อิติวุตตกปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	สุตฺตนิปาตปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.สุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	สุตฺตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.วิ. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	วิมานวตฺถุปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.วิ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	วิมานวตฺถุ	(ภาษาไทย)
ขุ.เปต. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	เปตวตฺถุปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.เปต. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	เปตวตฺถุ	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	เถรคาถापาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.เถร. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.เถรี. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	เถรีคาถापาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.เถรี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	เถรีคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	เอกกนิปาต ชาตกปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.เอกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	เอกกนิบาตชาตก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทก. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ทกนิปาต ชาตกปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ทก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ทกนิบาตชาตก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ติก. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ติกนิปาต ชาตกปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ติกนิบาตชาตก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.จตุกก. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	จตุกกนิปาต ชาตกปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	จตุกกนิบาตชาตก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ปญจก. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ปญจกนิปาต ชาตกปาลี	(ภาษาบาลี)

ขุ.ชา.อสีติ. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อสีตินิปาต ชาตกปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.อสีติ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อสีตินิบาตชาตก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ม. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิปาต ชาตกปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิบาตชาตก	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทศปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.จุ. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จุฬินิทเทศปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.จุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จุฬินิทเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิตามคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏีสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.อป. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทานปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.อป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.อป. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทานปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.อป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.พทุธ. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	พทุธวสปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.พทุธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	พทุธวงส์	(ภาษาไทย)
ขุ.จริยา. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จริยาปิฎกปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.จริยา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จริยาปิฎก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.สง. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	ธมมสังคณีปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.สง. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	วิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ธา. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	ธาตูกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.ธา. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ธาตุกถา	(ภาษาไทย)
อภิ.ปุ. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	ปุคคลพลญตติปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.ปุ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)
อภิ.ก. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	กถาตถุปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.ก. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	กถาวัตถุ	(ภาษาไทย)
อภิ.ย. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	ยมกปาติ	(ภาษาบาลี)

อภิ.ย. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ยมก	(ภาษาไทย)
อภิ.ป. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	ปฏฺฐานปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.ป. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ปฏฺฐาน	(ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสส

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
เนตติ. (บาลี)	= เนตติปกรณ์	(ภาษาบาลี)
เนตติ. (ไทย)	= เนตติปกรณ์	(ภาษาไทย)
เปฏฺโก. (บาลี)	= เปฏฺโกปเทศ	(ภาษาบาลี)
มิลินท. (บาลี)	= มิลินทปญฺหปกรณ์	(ภาษาบาลี)
มิลินท. (ไทย)	= มิลินทปัญหปกรณ์	(ภาษาไทย)
วิสุทฺธิ. (บาลี)	= วิสุทฺธิมคฺคปกรณ์	(ภาษาบาลี)
วิสุทฺธิ. (ไทย)	= วิสุทฺธิมรรคปกรณ์	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา.อ. (บาลี)	= วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา มหาวิภังคอฏฺฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.อ. (ไทย)	= วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา มหาวิภังคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี.อ. (บาลี)	= วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา ภิกขุณีวิภังคอฏฺฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ภิกขุณี.อ. (ไทย)	= วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา ภิกขุณีวิภังคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
วิ.ม.อ. (บาลี)	= วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา มหาวคคอฏฺฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.อ. (ไทย)	= วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.อ. (บาลี)	= วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา จุฬวคคอฏฺฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.จุ.อ. (ไทย)	= วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา จุฬวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
วิ.ป.อ. (บาลี)	= วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา ปริวารวคคอฏฺฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ป.อ. (ไทย)	= วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา ปริวารวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
กงฺขา.อ. (บาลี)	= กงฺขาวิตรณีอฏฺฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.สงคฺค. (บาลี)	= วินัยสงคฺคหอฏฺฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.นิจฺจน. (บาลี)	= วินัยวินิจฺจนปาติ	(ภาษาบาลี)
อุตฺตรวิ. (บาลี)	= อุตฺตรวินิจฺจนปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุทฺทสํกฺขา. (บาลี)	= ขุทฺทสํกฺขาปาติ	(ภาษาบาลี)

มูลสิกขา. (บาลี) = มูลสิกขาปาลี (ภาษาบาลี)

อรรถกถาพระสูตรต้นปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.สี.อ. (บาลี)	= ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	สีลกฺขณชฺวคคอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
ที.สี.อ. (ไทย)	= ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	สีลขันธวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ที.ม.อ. (บาลี)	= ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	มหาวคคอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
ที.ม.อ. (ไทย)	= ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ที.ปา.อ. (บาลี)	= ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	ปาฎีกวคคอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
ที.ปา.อ. (ไทย)	= ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	ปาฎีกววรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ม.ม.อ. (บาลี)	= มัชฌิมนิกาย	ปปญฺจสุทฺธิ	มูลปณฺณาสกอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
ม.ม.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย	ปปญฺจสุทฺธิ	มูลปณฺณาสกอรรถกถา (ภาษาไทย)
ม.ม.อ. (บาลี)	= มัชฌิมนิกาย	ปปญฺจสุทฺธิ	มชฺฌิมปณฺณาสกอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
ม.ม.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย	ปปญฺจสุทฺธิ	มชฺฌิมปณฺณาสกอรรถกถา (ภาษาไทย)
ม.อุ.อ. (บาลี)	= มัชฌิมนิกาย	ปปญฺจสุทฺธิ	อุปริปณฺณาสกอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
ม.อุ.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย	ปปญฺจสุทฺธิ	อุปริปณฺณาสกอรรถกถา (ภาษาไทย)
ส.ส.อ. (บาลี)	= สัญฺยุตตนิคาย	สารตฺถปภาสินี	สคาถวคคอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
ส.ส.อ. (ไทย)	= สัญฺยุตตนิคาย	สารัตถปภาสินี	สคาถวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ส.นิ.อ. (บาลี)	= สัญฺยุตตนิคาย	สารตฺถปภาสินี	นิทานวคคอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
ส.นิ.อ. (ไทย)	= สัญฺยุตตนิคาย	สารัตถปภาสินี	นิทานวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ส.ช.อ. (บาลี)	= สัญฺยุตตนิคาย	สารตฺถปภาสินี	ชนธวาวคคอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
ส.ช.อ. (ไทย)	= สัญฺยุตตนิคาย	สารัตถปภาสินี	ชั้นธวาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ส.สพ.อ. (บาลี)	= สัญฺยุตตนิคาย	สารตฺถปภาสินี	สพายตนวคคอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
ส.สพ.อ. (ไทย)	= สัญฺยุตตนิคาย	สารัตถปภาสินี	สพายตนวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ส.ม.อ. (บาลี)	= สัญฺยุตตนิคาย	สารตฺถปภาสินี	มหาวคคอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
ส.ม.อ. (ไทย)	= สัญฺยุตตนิคาย	สารัตถปภาสินี	มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
อง.เอกก.อ. (บาลี)	= องคฺตตฺตนิคาย	มนโรธปุรณิ	เอกกนิปาตอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
อง.เอกก.อ. (ไทย)	= องคฺตตฺตนิคาย	มนโรธปุรณิ	เอกกนิบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
อง.ทุก.อ. (บาลี)	= องคฺตตฺตนิคาย	มนโรธปุรณิ	ทุกนิปาตอุฏฺฐกถาปาลี (ภาษาบาลี)
อง.ทุก.อ. (ไทย)	= องคฺตตฺตนิคาย	มนโรธปุรณิ	ทุกนิบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)

อง.ตึก.อ. (บาลี)	=	องค์ุตรนิกาย	มนโรธปุรณี	ตึกนิปาตอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.ตึก.อ. (ไทย)	=	อังคฺตรนิกาย	มโนรธปุรณีย์	ตึกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.อ. (บาลี)	=	องค์ุตรนิกาย	มนโรธปุรณี	จตุกกนิปาตอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.อ. (ไทย)	=	อังคฺตรนิกาย	มโนรธปุรณีย์	จตุกกนิบาตอรรถ	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.อ. (บาลี)	=	องค์ุตรนิกาย	มนโรธปุรณี	ปญจนินิปาตอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.อ. (ไทย)	=	อังคฺตรนิกาย	มโนรธปุรณีย์	ปัญจนินิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.อ. (บาลี)	=	องค์ุตรนิกาย	มนโรธปุรณี	ฉกนิปาตอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.ฉก.อ. (ไทย)	=	อังคฺตรนิกาย	มโนรธปุรณีย์	ฉกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.สत्ตค.อ. (บาลี)	=	องค์ุตรนิกาย	มนโรธปุรณี	สत्ตคนิปาตอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.สत्ตค.อ. (ไทย)	=	อังคฺตรนิกาย	มโนรธปุรณีย์	สัตตคนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.อฎฐก.อ. (บาลี)	=	องค์ุตรนิกาย	มนโรธปุรณี	อฎฐกนิปาตอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.อฎฐก.อ. (ไทย)	=	อังคฺตรนิกาย	มโนรธปุรณีย์	อัฐกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.นวก.อ. (บาลี)	=	องค์ุตรนิกาย	มนโรธปุรณี	นวกนิปาตอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.นวก.อ. (ไทย)	=	อังคฺตรนิกาย	มโนรธปุรณีย์	นวกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.อ. (บาลี)	=	องค์ุตรนิกาย	มนโรธปุรณี	ทสกนิปาตอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.อ. (ไทย)	=	อังคฺตรนิกาย	มโนรธปุรณีย์	ทสกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.เอกาทสก.อ. (บาลี)	=	องค์ุตรนิกาย	มนโรธปุรณี	เอกาทสกนิปาตอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.เอกาทสก.อ. (ไทย)	=	อังคฺตรนิกาย	มโนรธปุรณีย์	เอกาทสกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.อ. (บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ปรมตลโชติกา	ขุททกปาฐอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.ขุ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตลโชติกา	ขุททกปาฐอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ. (บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ธมมปทอฏฐกถาปาลี		(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ธรรมบพอรรถกถา		(ภาษาไทย)
ขุ.อุ.อ. (บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ปรมตลทีปนี	อุทานอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.อุ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตลทีปนี	อุทานอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.อ. (บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ปรมตลทีปนี	อิติวุตตกอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตลทีปนี	อิติวุตตกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.อ. (บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ปรมตลโชติกา	สูตรนินิปาตอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.สุ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตลโชติกา	สูตรนินิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.วิ.อ. (บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ปรมตลทีปนี	วิมานวตถุอฏฐกถาปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.วิ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตลทีปนี	วิมานวัตถุอรรถกถา	(ภาษาไทย)

ขุ.ชา.เตรสก.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	เตรสกนิบาตชาตกอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ปภินณก.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	ปภินณกนิบาตชาตกอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ปภินณก.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	ปภินณกเอกกนิบาตชาตกอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.วิสติ.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	วิสตินิบาตชาตกอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.วิสติ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	วิสตินิบาตชาตกอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ติสติ.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	ติสตินิบาตชาตกอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ติสติ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	ติงสตินิบาตชาตกอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.จตุตาฬีส.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	จตุตารัสสนิบาตชาตกอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.จตุตาฬีส.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	จัตตารัสสนิบาตชาตกอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ปณณาส.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	ปณณาสนิบาตชาตกอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ปณณาส.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	ปัญญาสนิบาตชาตกอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.สญฺจ.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	สญฺจินิบาตชาตกอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.สญฺจ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	สญฺจนิบาตชาตกอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.สตุตติ.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	สตุตตินิบาตชาตกอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.สตุตติ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	สัตตตินิบาตชาตกอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.อสีติ.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	อสีตินิบาตชาตกอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.อสีติ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	อสีตินิบาตชาตกอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ม.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	มหานิบาตชาตกอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ม.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	มหานิบาตชาตกอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	สทฺธมมปฺปชฺโชติกา มหานิทฺเทสอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ม.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	สัทธัมมปชฺโชติกา มหานิทฺเทสอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	สทฺธมมปฺปชฺโชติกา จุฬนิทฺเทสอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.จู.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	สัทธัมมปชฺโชติกา จุฬนิทฺเทสอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	สทฺธมมปฺปกาสินี ปฏฺฐิสัมภิทามคคอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ป.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	สัทธรรมปกาสิโน ปฏฺฐิสัมภิทามรรคอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	วิสุทฺทชนวิลาสินี อปทานอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.อป.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	วิสุทฺทชนวิลาสินี อปทานอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.พุทฺธ.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	มธฺรุตถวิลาสินี พุทฺธวํสอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.พุทฺธ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	มธฺรุตถวิลาสินี พุทฺธวํสอรรคถา	(ภาษาไทย)
ขุ.จริยา.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	ปรมตฺตทีปนี จริยาปิฏกอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.จริยา.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	ปรมัตตทีปนี จริยาปิฏกอรรคถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.สง.อ. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	ธมมสังคณี อภฺจฺสาลีนีอภฺจฺกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.สง.อ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ธัมมสังคณี อภฺจฺสาลีนีอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.อ. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	วิภังค สมฺโมหวิโนทนีอภฺจฺกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ.อ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	วิภังค์ สัมโมหวิโนทนีอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อภิ.ปญจ.อ. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	ปญจปกรณอภฺจฺกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.ปญจ.อ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ปัญจปกรณ์อรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาปรกณวิเสส

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
เนตฺติ.อ. (บาลี)	= ขุททกนิกาย	เนตฺติอภฺจฺกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
เนตฺติ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	เนตติอรรถกถา	(ภาษาไทย)
สงฺคห. (บาลี)	= อภิธมฺมตถสงฺคหปาติ		(ภาษาบาลี)
สงฺคห. (ไทย)	= อภิธัมมตถสังคหะ		(ภาษาไทย)
อภิ.วตาร. (บาลี)	= อภิธมฺมวตารปาติ		(ภาษาบาลี)
อภิ.วตาร. (ไทย)	= อภิธัมมวตาร		(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์
วิ.มหา.อ. (ไทย)	สมันตปาสาทิกา	มหาวิภังค์อรรถกถา
วิ.มหา.อ. (ไทย)	สมันตปาสาทิกา	มหาวิภังค์อรรถกถา
วิ.มหา.อ. (ไทย)	สมันตปาสาทิกา	มหาวิภังค์อรรถกถา
วิ.มหา.อ. (ไทย)	สมันตปาสาทิกา	มหาวิภังค์อรรถกถา
วิ.ภิกขุณี.อ. (ไทย)	สมันตปาสาทิกา	ภิกขุณีวิภังค์อรรถกถา
วิ.ม.อ. (ไทย)	สมันตปาสาทิกา	มหาวรรคอรรถกถา
วิ.ม.อ. (ไทย)	สมันตปาสาทิกา	มหาวรรคอรรถกถา
วิ.จุ.อ. (ไทย)	สมันตปาสาทิกา	จุฬวรรคอรรถกถา
วิ.จุ.อ. (ไทย)	สมันตปาสาทิกา	จุฬวรรคอรรถกถา
วิ.ป.อ. (ไทย)	สมันตปาสาทิกา	ปริวารอรรถกถา

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์
ที.สี.อ. (ไทย)	สุมังคลวิลาสินี
ที.สี.อ. (ไทย)	สุมังคลวิลาสินี
ที.ม.อ. (ไทย)	สุมังคลวิลาสินี
ที.ม.อ. (ไทย)	สุมังคลวิลาสินี
ที.ปา.อ. (ไทย)	สุมังคลวิลาสินี
ที.ปา.อ. (ไทย)	สุมังคลวิลาสินี
ม.ม.อ. (ไทย)	ปปัญจสูทนี
ม.ม.อ. (ไทย)	ปปัญจสูทนี
ม.ม.อ. (ไทย)	ปปัญจสูทนี
ม.ม.อ. (ไทย)	ปปัญจสูทนี
ม.ม.อ. (ไทย)	ปปัญจสูทนี
ม.อ.อ. (ไทย)	ปปัญจสูทนี
ม.อ.อ. (ไทย)	ปปัญจสูทนี
ส.ส.อ. (ไทย)	สารัตถปกาสินี
ส.ส.อ. (ไทย)	สารัตถปกาสินี
ส.นิ.อ. (ไทย)	สารัตถปกาสินี
ส.ข.อ. (ไทย)	สารัตถปกาสินี
ส.สพา.อ. (ไทย)	สารัตถปกาสินี
ส.สพา.อ. (ไทย)	สารัตถปกาสินี
ส.ม.อ. (ไทย)	สารัตถปกาสินี
ส.ม.อ. (ไทย)	สารัตถปกาสินี
อง.เอกก.อ. (ไทย)	มโนรณปุรณี
อง.เอกก.อ. (ไทย)	มโนรณปุรณี
อง.ทุก.อ. (ไทย)	มโนรณปุรณี
อง.ติก.อ. (ไทย)	มโนรณปุรณี
อง.จตุก.อ. (ไทย)	มโนรณปุรณี
อง.ปญจก.อ. (ไทย)	มโนรณปุรณี
อง.ฉก.อ. (ไทย)	มโนรณปุรณี
อง.สตก.อ. (ไทย)	มโนรณปุรณี
อง.อฏฐก.อ. (ไทย)	มโนรณปุรณี
	สีลขันธวรรคอรรรถถา
	สีลขันธวรรคอรรรถถา
	มหาวรรคอรรรถถา
	มหาวรรคอรรรถถา
	ปาฎีกวรรคอรรรถถา
	ปาฎีกวรรคอรรรถถา
	มูลปณณาสกอรรรถถา
	มูลปณณาสกอรรรถถา
	มูลปณณาสกอรรรถถา
	มัชฌิมปณณาสกอรรรถถา
	มัชฌิมปณณาสกอรรรถถา
	อุปริปณณาสกอรรรถถา
	อุปริปณณาสกอรรรถถา
	สคาถวรรคอรรรถถา
	สคาถวรรคอรรรถถา
	นิทานวรรคอรรรถถา
	ขันธวรรคอรรรถถา
	สพายนวรรคอรรรถถา
	สพายนวรรคอรรรถถา
	มหาวรรคอรรรถถา
	มหาวรรคอรรรถถา
	เอกกนิบาตอรรรถถา
	เอกกนิบาตอรรรถถา
	ทุกนิบาตอรรรถถา
	ติกนิบาตอรรรถถา
	จตุกนิบาตอรรรถถา
	ปญจกนิบาตอรรรถถา
	ฉกนิบาตอรรรถถา
	สตกนิบาตอรรรถถา
	อฏฐกนิบาตอรรรถถา

อง.นวก.อ. (ไทย)	มโนรณปุรณี	นวกนิบาตอรรถกถา
อง.ทสก.อ. (ไทย)	มโนรณปุรณี	ทสกนิบาตอรรถกถา
อง.เอกาทสก.อ. (ไทย)	มโนรณปุรณี	เอกาทสกนิบาตอรรถกถา
ขุ.ขุ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	ขุททกปาฐอรรถกถา
ขุ.ขุ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	คาถาธรรมบท
ขุ.ขุ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	คาถาธรรมบท
ขุ.ขุ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	คาถาธรรมบท
ขุ.ขุ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	คาถาธรรมบท
ขุ.อุ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	อุทานอรรถกถา
ขุ.อิติ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	อิติวุตตกอรรถกถา
ขุ.สุ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	สุตตนิบาตอรรถกถา
ขุ.สุ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	สุตตนิบาตอรรถกถา
ขุ.วิ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	วิมานวัตถุอรรถกถา
ขุ.เปต.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	เปตวัตถุอรรถกถา
ขุ.เถร.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	เถรคาถาอรรถกถา
ขุ.เถร.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	เถรคาถาอรรถกถา
ขุ.เถร.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	เถรคาถาอรรถกถา
ขุ.เถร.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	เถรคาถาอรรถกถา
ขุ.เถรี.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	เถรีคาถาอรรถกถา
ขุ.ชา.อ. (ไทย)		นิบาตชาดกอรรถกถา
ขุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย)		เอกกนิบาตชาดกอรรถกถา
ขุ.ชา.ทุก.อ. (ไทย)		ทุกนิบาตชาดกอรรถกถา
ขุ.ชา.ติก.อ. (ไทย)		ติกนิบาตชาดกอรรถกถา
ขุ.ชา.จตุกก.อ. (ไทย)		จตุกกนิบาตชาดกอรรถกถา
ขุ.ชา.ปญจก.อ. (ไทย)		ปญจกนิบาตชาดกอรรถกถา
ขุ.ชา.ฉก.อ. (ไทย)		ฉกนิบาตชาดกอรรถกถา
ขุ.ชา.สตุกก.อ. (ไทย)		สตุกกนิบาตชาดกอรรถกถา
ขุ.ชา.อฏฺฐก.อ. (ไทย)		อฏฺฐกนิบาตชาดกอรรถกถา
ขุ.ชา.นวก.อ. (ไทย)		นวกนิบาตชาดกอรรถกถา
ขุ.ชา.ทสก.อ. (ไทย)		ทสกนิบาตชาดกอรรถกถา
ขุ.ชา.เอกาทสก.อ. (ไทย)		เอกาทสกนิบาตชาดกอรรถกถา

ช.ชา.ทวาทสก.อ. (ไทย)	ทวาทสกนิบาตชาดกอรรถกถา
ช.ชา.เตรสก.อ. (ไทย)	เตรสกนิบาตชาดกอรรถกถา
ช.ชา.ปภินณก.อ. (ไทย)	ปภินณกนิบาตชาดกอรรถกถา
ช.ชา.วิสตติ.อ. (ไทย)	วิสตตินิบาตชาดกอรรถกถา
ช.ชา.ตีสติ.อ. (ไทย)	ตีสตินิบาตชาดกอรรถกถา
ช.ชา.จตุตทาฬีส.อ. (ไทย)	จตุตทาฬีสนิบาตชาดกอรรถกถา
ช.ชา.ปณณาส.อ. (ไทย)	ปณณาสนิบาตชาดกอรรถกถา
ช.ชา.สกุจิ.อ. (ไทย)	สกุจินิบาตชาดกอรรถกถา
ช.ชา.สตตติ.อ. (ไทย)	สตตตินิบาตชาดกอรรถกถา
ช.ชา.อสีติ.อ. (ไทย)	อสีตินิบาตชาดกอรรถกถา
ช.ชา.ม.อ. (ไทย)	มหานิบาตชาดกอรรถกถา
ช.ชา.ม.อ. (ไทย)	มหานิบาตชาดกอรรถกถา
ช.ม.อ. (ไทย)	สัทธัมมปัชโชติกา มหานิทเทศอรรถกถา
ช.ม.อ. (ไทย)	สัทธัมมปัชโชติกา มหานิทเทศอรรถกถา
ช.จุ.อ. (ไทย)	สัทธัมมปัชโชติกา จุฬนิทเทศอรรถกถา
ช.ป.อ. (ไทย)	สัทธัมมปัชโชติกา ปฏิสัมภีทามรรคอรรถกถา
ช.ป.อ. (ไทย)	สัทธัมมปัชโชติกา ปฏิสัมภีทามรรคอรรถกถา
ช.อป.อ. (ไทย)	วิสุทธชนวิลาสินี อปทานอรรถกถา
ช.อป.อ. (ไทย)	วิสุทธชนวิลาสินี อปทานอรรถกถา
ช.อป.อ. (ไทย)	วิสุทธชนวิลาสินี อปทานอรรถกถา
ช.พุทฺธ.อ. (ไทย)	มรุตถวิลลาสินี พุทธวงศ์อรรถกถา
ช.จริยา.อ. (ไทย)	ปรมัตถทีปนี จริยาปิฎกอรรถกถา

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์
อภิ.สง.อ. (ไทย)	อัมมสังคณี อัญญาสาลินีอรรถกถา
อภิ.สง.อ. (ไทย)	อัมมสังคณี อัญญาสาลินีอรรถกถา
อภิ.วิ.อ. (ไทย)	วิภังค์ สัมโมหวิโนทนีอรรถกถา
อภิ.วิ.อ. (ไทย)	วิภังค์ สัมโมหวิโนทนีอรรถกถา
อภิ.ธา.อ. (ไทย)	ธาตุกถา ปัญจปรกรณ์อรรถกถา
อภิ.ปุ.อ. (ไทย)	บุคคลบัญญัติ ปัญจปรกรณ์อรรถกถา
อภิ.ก.อ. (ไทย)	กถาวัตถุ ปัญจปรกรณ์อรรถกถา

อภ.ก.อ. (ไทย)	กถาวัตถุ	ปัญจปรกรณ์อรรถกถา
อภ.ย.อ. (ไทย)	ยมก	ปัญจปรกรณ์อรรถกถา
อภ.ย.อ. (ไทย)	ยมก	ปัญจปรกรณ์อรรถกถา
อภ.ย.อ. (ไทย)	ยมก	ปัญจปรกรณ์อรรถกถา
อภ.ป.อ. (ไทย)	ปัญฐาน	ปัญจปรกรณ์อรรถกถา
อภ.ป.อ. (ไทย)	ปัญฐาน	ปัญจปรกรณ์อรรถกถา
อภ.ป.อ. (ไทย)	ปัญฐาน	ปัญจปรกรณ์อรรถกถา
อภ.ป.อ. (ไทย)	ปัญฐาน	ปัญจปรกรณ์อรรถกถา
อภ.ป.อ. (ไทย)	ปัญฐาน	ปัญจปรกรณ์อรรถกถา
อภ.ป.อ. (ไทย)	ปัญฐาน	ปัญจปรกรณ์อรรถกถา
อภ.ป.อ. (ไทย)	ปัญฐาน	ปัญจปรกรณ์อรรถกถา

ค. คำย่อชื่อคัมภีร์ฎีกา

ฎีกาพระวินัยปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วชิร.ฎีกา (บาลี)	= วชิรพุทธิฎีกา	(ภาษาบาลี)
สารตถ.ฎีกา (บาลี)	= สารตถทีปนีฎีกา	(ภาษาบาลี)
สารตถ.ฎีกา (ไทย)	= สารัตถทีปนีฎีกา	(ภาษาไทย)
วิมตติ.ฎีกา (บาลี)	= วิมตติวินนทีฎีกา	(ภาษาบาลี)
กงขา.ฎีกา (บาลี)	= กงขาวิตรณีปุราณฎีกา	(ภาษาบาลี)
กงขา.อภินวฎีกา (บาลี)	= วินยตถมณชสา กงขาวิตรณี อภินวฎีกา	(ภาษาบาลี)
วินย.ฎีกา (บาลี)	= วินยาลงการฎีกา	(ภาษาบาลี)
วิ.ฎีกา (บาลี)	= วินยวินิจจยฎีกา	(ภาษาบาลี)
อุตตร.ฎีกา (บาลี)	= อุตตรวินิจจยฎีกา	(ภาษาบาลี)
ขุทท.ฎีกา (บาลี)	= ขุททสิกขาปุราณฎีกา	(ภาษาบาลี)
ขุทท.อภินวฎีกา (บาลี)	= ขุททสิกขาอภินวฎีกา	(ภาษาบาลี)
มูล.ฎีกา (บาลี)	= มูลสิกขาฎีกา	(ภาษาบาลี)

ฎีกาพระสุตตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.สี.ฎีกา (บาลี)	= ทีฆนิกาย ลีนตลปปกาสนี สีสกขนรรวคคฎีกา	(ภาษาบาลี)
ที.ม.ฎีกา (บาลี)	= ทีฆนิกาย ลีนตลปปกาสนี มหาวคคฎีกา	(ภาษาบาลี)

ที.ปา.ฎีกา (บาลี)	= ทีฆนิกาย	ลีนตลปปกาสินี	ปาฎีกวคคฎีกา	(ภาษาบาลี)
ที.สี.อภิวนฎีกา (บาลี)	= ทีฆนิกาย	สาธวิลาสินี	สีลกขณธคคอภิวนฎีกา	(ภาษาบาลี)
ม.ม.ฎีกา (บาลี)	= มัชฌิมนิกาย	ลีนตลปปกาสินี	มูลปณณาสกฎีกา	(ภาษาบาลี)
ม.ม.ฎีกา (บาลี)	= มัชฌิมนิกาย	ลีนตลปปกาสินี	มชฌิมปณณาสกฎีกา	(ภาษาบาลี)
ม.อุ.ฎีกา (บาลี)	= มัชฌิมนิกาย	ลีนตลปปกาสินี	อุปริปณณาสกฎีกา	(ภาษาบาลี)
ส.ส.ฎีกา (บาลี)	= สยุตตนิกาย	ลีนตลปปกาสินี	สคาถวคคฎีกา	(ภาษาบาลี)
ส.นิ.ฎีกา (บาลี)	= สยุตตนิกาย	ลีนตลปปกาสินี	นิทานวคคฎีกา	(ภาษาบาลี)
ส.ข.ฎีกา (บาลี)	= สยุตตนิกาย	ลีนตลปปกาสินี	ขณธคคฎีกา	(ภาษาบาลี)
ส.สพ.ฎีกา (บาลี)	= สยุตตนิกาย	ลีนตลปปกาสินี	สพายตนวคคฎีกา	(ภาษาบาลี)
ส.ม.ฎีกา (บาลี)	= สยุตตนิกาย	ลีนตลปปกาสินี	มหาวคคฎีกา	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก.ฎีกา (บาลี)	= องคตตนิกาย	เอกกนิปาตฎีกา		(ภาษาบาลี)
อง.ทุก.ฎีกา (บาลี)	= องคตตนิกาย	ทุกนิปาตฎีกา		(ภาษาบาลี)
อง.ติก.ฎีกา (บาลี)	= องคตตนิกาย	ติกนิปาตฎีกา		(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.ฎีกา (บาลี)	= องคตตนิกาย	จตุกกนิปาตฎีกา		(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.ฎีกา (บาลี)	= องคตตนิกาย	ปญจกนิปาตฎีกา		(ภาษาบาลี)
อง.ฉก.ฎีกา (บาลี)	= องคตตนิกาย	ฉกนิปาตฎีกา		(ภาษาบาลี)
อง.สตตก.ฎีกา (บาลี)	= องคตตนิกาย	สตตกนิปาตฎีกา		(ภาษาบาลี)
อง.อฏฐก.ฎีกา (บาลี)	= องคตตนิกาย	อฏฐกนิปาตฎีกา		(ภาษาบาลี)
อง.นวก.ฎีกา (บาลี)	= องคตตนิกาย	นวกนิปาตฎีกา		(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.ฎีกา (บาลี)	= องคตตนิกาย	ทสกนิปาตฎีกา		(ภาษาบาลี)
อง.เอกาทสก.ฎีกา (บาลี)	= องคตตนิกาย	เอกาทสกนิปาตฎีกา		(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.ฎีกา (บาลี)	= ธมมปทมหาฎีกา			(ภาษาบาลี)

ฎีกาพระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.สง.มูลฎีกา (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	ธมมสงคณีมูลฎีกา	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ.มูลฎีกา (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	วิภังคมูลฎีกา	(ภาษาบาลี)
อภิ.ปญจ.มูลฎีกา (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	ปญจปกรณมูลฎีกา	(ภาษาบาลี)
อภิ.สง.อนุฎีกา (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	ธมมสงคณีนุฎีกา	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ.อนุฎีกา (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	วิภังคอนุฎีกา	(ภาษาบาลี)
อภิ.ปญจ.อนุฎีกา (บาลี)	= อภิธมมปิฎก	ปญจปกรณอนุฎีกา	(ภาษาบาลี)

ม.ฎีกา (บาลี)	= มณิที่ปฎีกา	(ภาษาบาลี)
มรฺ.ฎีกา (บาลี)	= มรฺสารตถทีปนีฎีกา	(ภาษาบาลี)

ฎีกาปกรณ์วิเสส

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
เนตติฎีกา (บาลี)	= เนตติฎีกา	(ภาษาบาลี)
เนตติวิ. (บาลี)	= เนตติวิภาวินี	(ภาษาบาลี)
มิลินท.ฎีกา (บาลี)	= มรฺตรตถปกาสิณี มิลินทปทฎีกา	(ภาษาบาลี)
วิสุทฺธิ.ฎีกา (บาลี)	= ปรมตถมณฺวชฺสา วิสุทฺธิมคฺคมหาฎีกา	(ภาษาบาลี)
วิสุทฺธิ.ฎีกา (ไทย)	= ปรมัตถมณฺวชฺสา วิสุทฺธิมรรคมหาฎีกา	(ภาษาไทย)
อภิ.วตารฎีกา (บาลี)	= อภิธมฺมตถวิภาสิณี อภิธมฺมวตารฎีกา	(ภาษาบาลี)
วิภาวินี. (บาลี)	= อภิธมฺมตถวิภาวินีฎีกา	(ภาษาบาลี)
วิภาวินี. (ไทย)	= อภิธมฺมตถวิภาวินีฎีกา	(ภาษาไทย)

๒. คำอธิบายคำย่อในภาษาอังกฤษ

บัญชีคำย่อที่สำคัญเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ

คำย่อ	คำเต็ม	ความหมาย	หมายเหตุ
chap.	chapter	บทที่	พหูพจน์ใช้ chaps.
	cited by	กล่าวถึงใน	
	cited in	อ้างใน	
	citing	กล่าวจาก	
col.	column	คอลัมน์	พหูพจน์ใช้ cols.
comp.	compiler	ผู้รวบรวม	พหูพจน์ใช้ comps.
ed.	editor	บรรณาธิการ, ผู้จัดพิมพ์	พหูพจน์ใช้ eds.
	edited by	จัดพิมพ์โดย	
et.al.	and other	และคณะ, และคนอื่น ๆ	
etc.	et cetera	และอื่น ๆ อีก	
ibid.	ibidem	เรื่องเดียวกัน ต่างหน้ากัน	
illus.	illustrator	ผู้วาดภาพประกอบ	
illus. by	illustrated by	จัดพิมพ์โดย	
loc.cit.	loco citato	อ้างแล้ว (หมายถึง เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน)	
n.d.	no date	ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	ภาษาไทยใช้ ม.ป.ป.

n.p.	no place	ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์	ภาษาไทยใช้ ม.ป.ท.
no. (s)	number(s)	ฉบับที่	
p.	page	หน้า	พหุพจน์ใช้ pp.
par.	paragraph	ย่อหน้า	พหุพจน์ใช้ pars.
pt.	part	ส่วนที่	พหุพจน์ใช้ pts.
	quoted in	อ้างใน	
	quoting	อ้างจาก	
rev.	revised (by)	แก้ไข ใช้กับฉบับพิมพ์ที่มีการแก้ไข เช่น rev.ed.	
sec.	section	ตอนที่	พหุพจน์ใช้ secs.
tr.	translator	ผู้แปล	
tr. by	translated by	แปลโดย	
vol.	volume	เล่มที่	พหุพจน์ใช้ vols.

บรรณานุกรม (ชั่วคราว)

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรพฐเตปิฎก ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

ราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. ปกรณวิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ

ราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ

ราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

(๒) คุชฌินิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

(๓) รายงานวิจัย:

(๔) บทความ:

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

(๗) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

๒. ภาษาอังกฤษ

1. Primary Sources

2. Secondary Sources

(I) Books:

(II) Articles:

(IV) Electronics:

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

พิมพ์ชื่อภาคผนวก

๑. รายละเอียด

๒. รายละเอียด

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล :
วัน เดือน ปีเกิด :
ภูมิลำเนาที่เกิด :
การศึกษา :
ประสบการณ์การทำงาน :
ผลงานทางวิชาการ :
ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) :
อุปสมบท :
สังกัด :
ตำแหน่ง :
ปีที่เข้าศึกษา : ปีการศึกษา
ปีที่สำเร็จการศึกษา : ปีการศึกษา
ที่อยู่ปัจจุบัน